

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu
historiju

Broj 45, godina XXIII
maj, 2018. [str. 141-146]

© Monos 2018

Sead Selimović, Izet Šabotić *Drugi korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine*

*Ministarstvo za boračka pitanja
Tuzlanskog kantona, JU Bosanski
kulturni centar Tuzlanskog kantona,
JU Arhiv Tuzlanskog kantona, Centar
za istraživanje moderne i savremene
historije, Tuzla 2017., 574 str*

O odbrambeno-oslobodilačkom ratu u Republici Bosni i Hercegovini i njoj Armiji napisana su mnoga djela i ispjevane najljepše pjesme, ali nije urađen sveobuhvatan rad. Pisalo se pojedinačno o hrabrim borcima i brigadama te armije, a evo došlo je vrijeme da se piše i o njenim korpusima.

Nakon izlaska monografija 1. i 3. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine konačno je izašla i monografija 2. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Projekat je pokretan nekoliko puta, ali su se tek sredinom 2015. godine, stekli uslovi za njegovu realizaciju. Formiran je tim od kompetentnih ljudi, autora, stručnih konsultanata, organizacionog odbora i redakcije, te drugih subjekata, koji je dobio zadatak da realizuje ovaj zahtjevan posao, u prvom redu da se istraže sve konkretne činjenice i sakupi kvalitetna dokumentacija za knjigu. U istraživačkoj fazi, obilaskom mnogih institucija i pojedinaca s ciljem sakupljanja izvora o 2. korpusu A RBiH stvorena je historiografska osnova za pisanje monografije o 2. korpusu, jednom od najvećih korpusa u Armiji R BiH.

Pored *Predgovora*, str. 3 – 10, na bosanskom i engleskom jeziku, i *Uvoda*, str. 11 – 37, monografija je podijeljena u više poglavlja koja hronološki prate ulogu i značaj Armije R BiH i 2. korpusa u odbrani od agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

U *Uvodu*, kroz više podnaslova, autori daju sažet historijski presjek historije Bosne i Hercegovine od

najstarijih vremena do danas, položaj BiH u Jugoistočnoj Evropi kao i važan položaj sjeveroistočne Bosne u njoj. Nadalje, govori se uticaju velikodržavnih projekata, velikosrpskog i velikohrvatskog, na prilike u Bosni i Hercegovini, kao jedan od bitnih uzroka agresije.

U poglavlju *Disolucija Jugoslavije i pripreme za agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu*, str. 39 – 103., autori kroz više podnaslova hronološki prate uzroke i posljedice urušavanja vlasti u Jugoslaviji koje su se najviše odrazile u Bosni i Hercegovini.

Planski i smišljeno, pod patronatom srpske politike iz Beograda, započelo je urušavanje Teritorijalne odbrane Bosne i Hercegovine. Opstruiraju se legalni organi Bosne i Hercegovine, stvaraju se paralelni organi, putem takozvane „saoizacije“ i „haoizacije“, iz već poznatih velikodržavnih projekata.

Nije se moglo iznaći jedinstveno i prihvatljivo rješenje za sve u SFRJ. Projekat Velike Srbije dovodi do rata u Sloveniji, a zatim i u Hrvatskoj. JNA sa svojim vojnim kapacitetima se stavlja u službu velikosrpskog projekta.

U takvim okolnostima, uz posredovanje međunarodne zajednice predviđena je nezavisnost ex jugoslavenskih republika. Tim putem krenule su Slovenija i Hrvatska, i jedino kao ispravno rješenje u takvoj situaciji bila je nezavisnost Bosne i Hercegovine.

Jedan od uslova za to bio je Referendum za nezavisnost, koji je uspješno proveden 29. februara i 1. marta 1992. godine. Tako su ispunjeni uslovi za njeno međunarodno priznanje, što je i uslijedilo. To je bio uvod u otvorenu agresiju kojoj su se suprotstavili legalni organi kroz probosanske snage koje su imale za cilj očuvanje mira i odbranu vitalnih državnih institucija.

U posebnim podnaslovima obrađena je uloga patriotskih snaga u odbrani od agresije na sjeveroistočnu Bosnu, tuzlansku regiju, od Referenduma za nezavisnost, do formiranja Okružnog štaba TO, zatim doprinos policij-

skih snaga u odbrani sjeveroistočne Bosne i drugo.

U sljedećem poglavlju pod naslovom *Društveno-političke prilike u Bosni i Hercegovini i Tuzlanskom kraju od referenduma za nezavisnost do formiranja Okružnog štaba teritorijalne odbrane Tuzla*, str. 105-1017, govori se o situaciji u Bosni i Hercegovini tokom mjeseca marta, 1992., koju su obilježile eksplozije, ubistva, barikade, incidenti i drugi događaji.

Ministri vanjskih poslova zemalja Evropske zajednice i Sjedinjenih Američkih Država su 10. marata 1992. usvojili Deklaraciju o Jugoslaviji, kojom podržavaju mirovni plan o Jugoslaviji. Bosanski Srbi, predvođeni SDS-om i Radovanom Karadžićem, odbijaju sve prijedloge Međunarodne zajednice o rješenju jugoslavenske krize i položaju Bosne i Hercegovine. Nastavlja se osnivanje tzv. Srpskih opština, mnogi incidenti, podjela MUP-a BiH, okupacija i zločini u Bijeljini, dolazak prognanika koji svjedoče o zločinima nad nesrbima i dr. Dolazi do sazivanja hitne vanredne sjednice Skupštine opštine Tuzla, 4. 4. 1992. godine, proglašenja neposredne ratne opasnosti i formiranja Okružnog štaba Teritorijalne odbrane (OkŠTO) Tuzla, koji će se staviti u odbranu organa legalne vlasti u Bosni i Hercegovini.

Evropska zajednica i SAD su 6. aprila 1992. godine priznale nezavisnost i suverenost Bosne i Hercegovine. Istog dana počela je otvorena agresija na Bosnu i Hercegovinu.

U poglavlju *Formiranje Drugog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine*, str. 119 – 245, kroz niz podnaslova autori daju konkretne činjenice o djelovanju legalnih organa vlasti u BiH i odbrani od otvorene agresije.

U cilju zaštite teritorijalnog integriteta Republike Bosne i Hercegovine, Predsjedništvo Republike donosi niz odluka i uredbi o odbrani, od kojih je jedna od najznačajnijih bila *Uredba o ukidanju dotadašnjeg Republičkog štaba Teritorijalne odbrane i formiranje Štaba*

Teritorijalne odbrane Republike Bosne i Hercegovine, od 8. aprila 1992. godine. Istog dana, Predsjedništvo je donijelo *Odluku o proglašenju neposredne ratne opasnosti*, a dan kasnije i odluku o objedinjavanju i stavljanju svih naoružanih formacija pod jednu komandu, zaključno sa 15. aprilom, 1992. godine, **zbog čega se taj datum uzima kao datum formiranja Armije Republike Bosne i Hercegovine.**

U skladu sa Uredbom Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine o formiranju Štaba TO R BiH, pripadnici okružnih štabova iskazuju svoju lojalnost legalnim organima R BiH. Pripadnici Okružnog štaba TO (OkŠTO) Tuzla, 9. 4. 1992. godine, izrazili su svoju lojalnost i nastavili svoj rad. Lojalnost legalnim organima još su iskazali okružni štabovi: Bihća, Goražda, Sarajeva i Zenice.

U to vrijeme tzv. JNA još uvijek je bila u Tuzli, zbog čega su se pripreme za odbranu od agresije pripremale u ilegali. Do polovine maja 1992. godine, od ukupno 19 opštinskih štabova TO, OkŠTO Tuzla imao je kontrolu nad 11. Tokom aprila i maja 1992. godine u direktnoj vezi sa OkŠTO Tuzla bilo je 16 OŠTO koji su u svom sastavu imali čete i odrede TO i to: Tuzla, Lukavac, Srebrenik, Gradačac, Čelić, Kladanj, Kalesija, Zvornik, Teočak – Ugljevik, Bijeljina, Živinice, Banovići, Bratunac, Vlasenica i Štab TO Srebrenica. U tom Štabu bili su i Štabovi TO opština: Olovo, Han Pijesak i Sokolac.

Drugi korpus ARBiH formiran je 29. septembra 1992. godine i bio je najveći, najsnažniji i najorganizovaniji korpus ARBiH, koji je stvorio najveću slobodnu teritoriju u R BiH. U svom sastavu imao je 45 brigada, od kojih su mnoge bile viteške i slavne. O svakoj brigadi dati su osnovni podaci—od njenog osnivanja, zone odgovornosti do komandnog osoblja, brojno stanje, do borbenih dejstava i drugo.

Radi efikasnijeg komandovanja, u sastavu Korpusa formirano je 8 operativnih grupe koje će se kasnije transformisati u 5 divizija.

Bila je to respektabilna vojna sila u sjeveroistočnom dijelu bosanskog ratišta.

U poglavlju *Prištapske jedinice Drugog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine*, str. 247 – 289, predstavljeno je 16 prištapskih jedinica obavještajne, logističke, sigurnosne i druge namjene. Od prištapskih jedinica treba posebno spomenuti djelovanje Kulturno-umjetničke čete i Informativne služba 2. korpusa. O svima njima u ovom poglavlju dati su osnovni podaci.

Posebno poglavlje u ovoj knjizi posvećeno je ženama u Armiji R BiH *Žene – pripadnice Drugog korpusa armije republike Bosne i Hercegovine*, str.291 – 295, koje su se dobrovoljno priključile Armiji R BiH u odbrani od agresije. One su uglavnom bile angažovane kao sanitetski-bolnički kadar, ali je bilo i izuzetaka. U Armiji R BiH bilo je angažovano preko 5.360 žena na raznim funkcijama. Mnoge od njih dobile su prestižna odlikovanja Armije R BiH. Među njima bilo je i trinaest žena koje su dobile „Zlatni ljiljan“. Neke od njih odlikovane su i „Ordenom zlatnog grba“ s mačevima, odnosno „Medaljom za hrabrost“.

Zaključno sa 1. martom 1995. godine, Drugi korpus Armiji R BiH brojao je 67.053 borca, od toga 1.295 žena.. Kroz jedinice Drugog korpusa Armije R BiH prošlo je 168.400 boraca, od toga 3.300 žena. Svaka od brigada u Drugom korpusu Armije R BiH imala je u svojim sastavima i žene koje su dale nemjerljiv doprinos u odbrani R BiH.

U poglavlju *Kadrovi Drugog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine*, str. 297 – 311, dati su osnovni podaci o kadrovima Drugog korpusa i to: komandanti, zamjenici, načelnici štaba, te drugi najbliži njihovi saradnici. Na dužnosti komandanta 2. korpusa Armije R BiH u periodu 1992. – 1995. godina bili su Željko Knez, Hazim Šadić i Sead Delić. Svi oni ističu žestoke borbe u zoni svoje odgovornosti ali najteže su vođene na frontovima prema Brčkom, Gradačcu, Olovu, Maglaju, Podrinju...

Važno poglavlje u knjizi predstavlja i poglavlje *Ratni put Drugog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine*, str. 313 – 399, u kojem se govori o najvažnijim ratnim dejstvima u zoni odgovornosti Drugog korpusa u periodu 1992. – 1995. godina. Predstavljen je hronološki za svaku godinu posebno. Jedinice 2. korpusa imale su najveću zonu odgovornosti i za sebe su stalno vezale tri agresorska korpusa, obilato potpomognuta iz Srbije i Crne Gore. U naznačenom periodu jedinice 2. korpusa su zaustavile sve ofanzive agresora, ali su i oslobađale privremeno okupiranu teritoriju. Stanje u zoni odgovornosti 2. korpusa dodatno je usložnjeno blokadom i napadima jedinica HVO, što su koristile agresorske jedinice, pomognute snagama Novosadskog, Valjevskog i Užičkog korpusa JNA. Slamaju se agresorske ofanzive na Olovo, Teočak i druga mjesta.

Pored svih teškoća, vezanih za blokadu R BiH, jedinice Armije R BiH su tokom 1994. godine iz odbrambenog prešle u oslobodilački rat. Formiraju se nove oslobodilačke jedinice koje oslobađaju privremeno zauzetu teritoriju, na više ratišta, a posebno na Ozrenskom i Vozućkom, nanoseći agresoru ogromne gubitke i povežavši dva najveća korpusa, 2. i 3.

Kada se govori o ratnim dejstvima i uspjesima naših jedinica u zoni odgovornosti Drugog korpusa, važno je spomenuti i činjenicu da su u zoni odgovornosti 2. korpusa oslobođena prva dva grada u nezavisnoj državi Republici Bosni i Hercegovini: Kalesija, a potom i Srebrenica. Treba znati da je već tada srušen mit o nepobjedivosti JNA (Vojске Jugoslavije) i da se protiv nje može voditi uspješna odbrambenooslobodilačka borba.

U poglavlju *Jedinice Drugog korpusa na ratištima izvan zone odgovornosti*, str. 401 – 407, govori se o jedinicama koje su učestvovala na sarajevskom, olovskom i zeničkom ratištu, te u oslobađanju Maglaja, Donjeg Va-

kufa, Sanskog Mosta i drugih mjesta. Jedinice 2. Korpusa imale su najveću zonu odgovornosti, ali su ipak odlazile u pomoć i na borbene zadatke izvan zone svoje odgovornosti. To se posebno odnosi na diverzantsko-izviđačke jedinice, kakve su bile „Živiničke ose“, IDO „Crni vukovi“, Kalesija, VP „Balte“, ali i druge diverzantske jedinice brigada i divizija 2. korpusa. Njihov doprinos u mnogim bitkama, borbama i akcijama bio je presudan.

U poglavlju *Ratni zločini u sjeveroistočnoj Bosni*, str.409 – 430, autori dokumentovano dokazuju da je agresija i genocid izvršen planski, sistematski i organizovano. Zločini na području sjeveroistočne Bosne, kao i u ostalim djelovima Republike BiH, izvršeni su planski, sistematski i organizovano sa ciljem etničkog čišćenja i istrebljenja jednog naroda. Riječ je o etničkom čišćenju i genocidu kao i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Srpsko-crnogorski agresor na privremeno okupiranoj teritoriji Republike BiH, posebno na području srpskih strateških prioriteta, izvršio je genocid i zločine u opštinama sa Bošnjačkom većinom u Podrinju, Bosanskoj Posavini, Podkozarju i u dolini Sane, te na području Sarajeva i drugih mjesta. Autori su u posebnim podnaslovima obradili ratne zločine i genocid u sjeveroistočnoj Bosni u opštinama: Bijeljini, Zvorniku, Bratuncu, Vlasenici, Brčkom, Doboju, Gradačcu, Kalesiji, Koraju, Dubošnici kod Lukavca i Teočaku.

Jedna od prvih presuda za genocid u Doboju izrečena je Nikoli Jorgiću od strane Višeg regionalnog suda u Dusseldorfu, 30. 4. 1998. godine, kojom se „**Optuženi osuđuje na doživotnu kaznu zatvora, radi genocida, u koincidenciji sa počinjena 30 slučajeva ubistva. Njegova krivnja je posebno teška.**“¹ Osim spomenutog, za počinjene ratne zločine i genocid na području sjeveroistočne Bosne osuđen je velki broj pripadnika civilne i vojne vlasi RS.

1 2. Korpus Armije R BiH, Presuda Nikoli Jorgiću, str. 423,

U posebnom poglavlju obrađen je **Zločin na Tuzlanskoj kapiji**, str. 431 – 435, kada je zločinačkom granatom sa Ozrena, 25. maja 1995. godine u 20.55 sati, ubijeno 71 lice, a više njih ranjeno, pretežno mlađeg uzrasta. Ubijena je *tuzlanska mladost* u strogom centru grada, u zaštićenoj zoni UN-a. Dženaze i sahrane djece, djevojaka i mladića obavljeno je tokom noći 28. maja 1995. godine na Slanoj banji.

Za zločin na Kapiji osuđen je Novak Đukić na kaznu zatvora u trajanju od 20 godina, 2009. godine. Za njim je raspisana i međunarodna potjernica ali ga Srbija nikada nije izručila Bosni i Hercegovini.²

U poglavlju **Genocid nad Bošnjacima Srebrenice**, str.437 – 494, dati su veoma važni podaci i detalji o uzrocima, toku i posljedicama počinjenog i osuđenog genocida. Narredba za okupaciju Srebrenice i Žepe izdata je 2. jula 1995. godine, sužavanjem enklava i njihovim razdvajanjem. Međunarodna zajednica ne preduzima adekvatne mjere za zaštitu zaštićenih zona. Zahtjevi za intervenciju NATO-a su odbijeni.

Srpske snage ušle su u praznu Srebernicu, 11. jula 1995. godine, dok se civilno stanovništvo kretalo prema Potočarima, bazi UN-PROFOR-a, u kojoj se nalazio Nizozemski bataljon. Pripadnici tog bataljona bili su svjedoci zločina u Potočarima gdje se bilo okupilo oko 24.000 ljudi. Razdvajaju se muškarci od žena, i predaju srpskim snagama, tako da im se gubi svaki trag. Formirana je kolona ljudi koja se protezala oko deset kilometara u pokretu ka slobodnoj teritoriji. Kolona je bila napadana tokom svog probijanja, a više puta je i presijecana. Sve zarobljene srpski vojnici su ubijali na licu mjesta, pa čak i dječake mlađe od šesnaest godina. Žene i djeca su prebačene ka Kladrnu.

U sistematskom i planiranom genocidu nad Bošnjacima u i oko zaštićene zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995. go-

dine, učestvovalo je na različite načine preko 25000 ljudi. Likvidirano je više od 8000 Bošnjaka zbog njihove nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti

U poglavlju **Ratna priznanja i odlikovanja pripadnika Drugog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine**, str. 495 – 511, dat je pregled dobitnika najvećih ratnih priznanja u Armiji RBiH.

Za dodjelu odlikovanja pripadnicima Armiji RBiH bilo je zaduženo Predsjedništvo RBiH. Odlikovanja su činili ordeni i medalje. „Ordenom heroja oslobodilačkog rata“ posthumno je odlikovano devet pripadnika Armiji RBiH. Među njima su i tri heroja oslobodilačkog rata sa prostora sjeveroistočne Bosne i to: Hodžić (Selmo) Mehdin – Kapetan Senad, Mešić (Meho) Hajrudin) – Kapetan Hajro i–Malkić (Hamdija) Nesib, o kojima su u knjizi date opširnije biografije, a o ostalim pregledne tabele i spiskovi sa osnovnim podacima.

U poglavlju **Šehidi i poginuli borci**, str. 513–514, dati su zbirni podaci o šehidima i poginulim, te ratnim vojnim invalidima i ranjenim borcima 2. korpusa Armije RBiH. Prema podacima do kojih su došli autori, tokom rata poginulo je 10.235 pripadnika Drugog korpusa. Ovaj broj je nešto manji u odnosu na neke ranije evidencije, zbog toga što nisu uvršteni poginuli šehidi i borci sa područja opština Doboje, Tešanj, Teslić, Maglaj i Olovo, jer nisu bili u sastavu 2. korpusa čitav period agresije na Republiku BiH.

U poglavlju **Ratni vojni invalidi i ranjeni borci Drugog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine**, str.515 – 516, dat je tabelarni pregled tih kategorija boraca iz kojeg se vidi da je u toku agresije ranjeno 21.950 pripadnika 2. korpusa, od čega je bilo teže ranjenih 10.624, a lakše ranjenih 11.326 boraca.

U poglavlju pod naslovom **Drugi korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine u sjećanju savremenika**, str. 517 – 537, svoje

2 Isto, Presuda Novaku Đukiću, str.433

izjave dalo je nekoliko odgovornih ljudi iz sastava Korpusa, te značajnijih ličnosti iz političkog i vjerskog života tog vremena. Svoje izjave dali su: Hazim Šadić, Sead, Delić, Salih Malkić, Zvonko Jurić, Dževad Avdičević Babak, Fadil Karičić – komandant 1. “Slavne” olovske brigade, Edin Haračić Klej, Meho Bajrić, Muhamed ef. Lugavić, fra Petar Matanović, Izet Hadžić, Selim Bešliagić.

Na zadnjim stranicama ove vrijedne monografije nalazi se **Zaključak**, str. 539 – 549, na Bosanskom i Engleskom jeziku, **Izvori i literatura**, str. 551 – 566, **Recenzije**, 567 – 572, prof. dr. Husnije Kamberovića, prof. dr. Selme Cikotića i prof. dr. Adnana Velagića, te **Bilješke o atorima**, str. 573 – 574.

Kao što je rečeno, autori monografije u svom radu koristili su neobjavljene i objavljene historijske izvore, rukopise, štampu i to 69 različitih glasila i novina koje su izlazile u periodu 1992. – 95., zatim brojnu literaturu: knjiga 296, članaka i rasprava 58, kao i 8 kataloga. Na temelju tih izvora, odgovorili su na pitanje kako se branila Republika

Bosna i Hercegovina od agresije, podarivši nam istinsko svjedočanstvo o tome na svih 574 stranice ove vrijedne knjige. To je savremeni pristup, jednom periodu, sa distance od dvadeset pet godina, da se dokaže istina koja je najbolje oružje protiv laži i raznih propagandi što su autori i dokazali.

Ova knjiga će zasigurno naći svoje mjesto u historijskoj literaturi i potaknuti mlade historičare da nastave istraživanje događaja u odbrani Bosne i Hercegovine od agresije njenih susjeda. Dobro će doći i kao koncept za pisanje mikro historije bataljona, brigada, korpusa i divizija u Armiji Republike Bosne i Hercegovine, kao i historiji opština koje je pokrivala zona odgovornosti 2. korpusa. Zato se i može preporučiti široj naučnoj javnosti, a posebno historičarima, studentima i učenicima kao obaveznu literaturu u pisanju doktorskih, magistarskih i matorskih radova za izučavanje nacionalne historije.

Hadžija Hadžiabdić